

# รู้จักธรรมชาติให้ถึงที่สุด



**BIA** ธรรมชาติใกล้มือ

## ธรรมะเล่มน้อย

เป็นหนังสือธรรมะขนาดพกพา รายเดือน ๑๒ เล่ม ๑๒ เดือน เพื่อเจริญสติ และแสวงหาปัญญาเบื้องต้นสำหรับคนไม่มีเวลาศึกษาเนื้อหาโดยละเอียด

## สามารถมีส่วนร่วมได้โดย...

๑. ผู้ที่อ่านแล้วคิดว่าดีมีประโยชน์ โปรดส่งมอบให้แก่ผู้อื่นต่อ เปรียบดั่งให้ทาน.
๒. สนับสนุนการจัดพิมพ์หนังสือธรรมะเล่มน้อยตามกำลัง.
๓. เลือกจัดพิมพ์หนังสือธรรมะเล่มน้อย เพื่อเผยแผ่ในวาระต่างๆ เช่น งานวันขึ้นปีใหม่ งานวันเกิด งานสมรส งานเฉลิมฉลอง งานบุญ งานศพ ฯลฯ โดยสามารถเลือกเอาเฉพาะส่วนที่เป็นธรรมบรรยายและพิมพ์บางส่วนเพิ่มเติมได้

ธรรมะดีๆ มีติดตัวไว้ เพื่อเจริญสติและปัญญา

ร่วมเป็นเจ้าของภาพ  
พิมพ์ธรรมะเล่มน้อยได้ที่  
หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ  
โทร. ๐ ๒๙๓๖ ๒๘๐๐

## รายชื่อหนังสือธรรมะเล่มน้อย

### ๑๒ เล่ม สำหรับปี ๒๕๕๕ ประกอบด้วย

๑. การมีอายุครบรอบปี...เป็นเช่นนั้นเอง ๒. สิ่งที่เป็นคู่ชีวิต  
๓. มาฆบูชา วันนี้เป็นการกระทำเพื่อบูชาพระอรหันต์  
๔. ความถูกต้องของการศึกษา ๕. ความหมายและคุณค่าของ  
คำว่า “ลัทธิอายุ” ๖. การทำงานนั้นคือการปฏิบัติธรรม  
๗. เศรษฐศาสตร์ของชาวพุทธ ๘. พระธรรมในทุกแง่ทุกมุม  
๙. มือขวาทำบุญอย่าให้มือซ้ายรู้ ๑๐. พวกรณา คือ เครื่องหมาย  
แห่งคนดี ๑๑. ประโยชน์ของความกตัญญู ๑๒. ภูมิต่างๆ และ  
แนวครองชีวิต

### ๑๒ เล่ม สำหรับปี ๒๕๕๖ ประกอบด้วย

๑. ธรรมะเผด็จการ ๒. ความเป็นไปของจิต ๓. ความเข้าใจถูก  
เกี่ยวกับศาสนา ๔. พุทธบริษัทไม่ต้องใช้ยาระงับประสาท  
๕. ธรรมที่ลูกของพระพุทธเจ้าควรปฏิบัติ ๖. การบวช  
คือการบังคับตัวเอง ๗. โทษที่เกิดเพราะไม่มีวินัย ๘. อย่าง  
นั้นเอง ๙. มะพร้าวนาฬิกา ๑๐. ชีวิตโหวด ๑๑. สติ  
๑๒. สันติภูมิโก

### ๑๒ เล่ม สำหรับปี ๒๕๕๗ ประกอบด้วย

๑. ธรรมะทำไมกัน ๒. แผ่นดินรองรับร่างกาย ธรรมะรองรับจิตใจ  
๓. สิ่งที่เราเรียกว่ากิเลส ๔. ธรรมคือสิ่งจำเป็นแก่นมนุษย์สำหรับป้องกัน  
และแก้ไข ๕. สิ่งซึ่งเป็นอุปสรรคแก่การเลิกอายุ ๖. ทุกสิ่งอยู่เหนือ  
ปัญหา ๗. รู้จักธรรมะให้ถึงที่สุด ๘. เข้าใจพุทธศาสนาให้ถูกต้อง  
๙. หลักธรรมที่ทุกคนควรทราบ ๑๐. ธรรมที่เป็นเครื่องมือ  
การเดินทาง ๑๑. ผลพลอยได้ที่เนื่องถึงกันและกันในโลก  
๑๒. ธรรมะคือหน้าที่



BUDDHADĀSA INDAPĀSĀO ARCHIVES

หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

# รู้จักธรรมะให้ถึงที่สุด

โดย  
พุทธทาสภิกขุ

ลำดับที่ ๗ ประจำปี ๒๕๕๗

[www.bia.or.th](http://www.bia.or.th)

อาสาฬหบูชาเทศนา กัณฑ์ที่ ๒

ณ ลานหินโค้ง

วันที่ ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๓๔ เวลา ๒๐.๐๐ น.

ผู้ถอดคำบรรยาย คุณอุมาภรณ์ ศิริสวัสดิ์พัฒนา

ผู้ตรวจทาน คุณชุตติกาญจน์ ตีบอูด

# รู้จักธรรมะให้ถึงที่สุด

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

เนื่องจากวันนี้เป็นวันอาสาฬหบูชา ซึ่งเป็นวันสำหรับพระธรรม เป็นวันพระธรรม เป็นวันที่ระลึกแก่พระธรรม วันวิสาขบูชาเป็นวันพระพุทธเจ้า เป็นเรื่องพระพุทธเจ้า วันอาสาฬหบูชาเป็นวันพระธรรม มีเรื่องพระธรรม วันมาฆบูชาเป็นเรื่องพระสงฆ์ จำกันได้ง่ายๆ ตามเหตุการณ์ที่ได้มีอยู่ในวันนั้นๆ ยุติว่า

วันนี้เป็นวันพระธรรม เราจะกระทำทุกอย่าง ที่เกี่ยวกับพระธรรมให้สำเร็จประโยชน์ในการที่มีพระธรรม ขอให้ตั้งใจ รวมจิตใจทั้งหมดให้เหลืออยู่เพียงเรื่องเดียว คือเรื่องพระธรรม เรื่องพระธรรม

ถ้าจะถามกันว่าพระธรรมคืออะไร ธรรมะคืออะไร ท่านลองคิดดูที่ว่าท่านจะตอบอย่างไร สำหรับอาตมานั้นอยากจะแยกตอบเป็น ๒ อย่าง คือ ที่เกี่ยวกับพระพุทธเจ้า พระธรรมเป็นอย่างไร หรือคืออะไร ที่เกี่ยวกับมนุษย์พระธรรมคืออะไรหรือเป็นอย่างไร แยกดูกันคนละที

เอ้า เกี่ยวกับพระพุทธเจ้าก่อนว่าพระธรรมคืออะไร **พระธรรมคือสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบ** สิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบ ตรัสรู้ และพระธรรมคือสิ่งที่ทำให้พระสิทธัตถะกลายเป็นพระพุทธเจ้า เพราะค้นพบธรรม เพราะตรัสรู้



ธรรม เพราะมีธรรม เพราะบรรลุธรรม พระธรรม  
ก็ได้ทำให้บุคคลเป็นพระพุทธเจ้า ในกรณีนี้ของ  
เราก็คือ ทำพระสิทธัตถะให้เป็นพระพุทธเจ้า  
ขึ้นมา เกิดอุบัติโดยโอปปาติกะกำเนิด กลายจาก  
พระสิทธัตถะก็มาเป็นพระพุทธเจ้า นี่ก็อย่างหนึ่ง  
พระธรรมคือสิ่งที่พระพุทธเจ้าแจกแก่คนทั้งโลก  
พระพุทธเจ้าทรงแจกธรรมะให้แก่คนทั้งโลก

นี่ท่านดูสังเกตดู ถ้าฝ่ายที่เกี่ยวกับพระ  
พุทธเจ้า พระธรรมคือสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบ  
พระธรรมคือสิ่งที่ทำบุคคลนั้นให้เป็นพระพุทธเจ้า  
ขึ้นมา พระธรรมนั้นคือสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงแจก  
ให้ทั่วไปหมด พระธรรมคืออย่างนี้

ถ้าที่เกี่ยวกับมนุษย์ เกี่ยวกับมนุษย์ หรือ  
ฝ่ายมนุษย์ พระธรรมเป็นคู่กับชีวิตมนุษย์ มนุษย์  
ไม่มีธรรม ไม่มีพระธรรมนั้นมันต้องตาย เพราะ  
ว่าพระธรรมนี้มี ๔ ความหมาย พระธรรมคือ

ธรรมชาติ พระธรรมคือกฎของธรรมชาติ  
พระธรรมคือหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ  
พระธรรมคือผลตามหน้าที่ มนุษย์เราตั้งอยู่ด้วย  
ธรรม ธรรม ๔ ความหมาย มีธรรม ๔ ความ  
หมาย จึงรอดชีวิตอยู่ได้ จึงถือว่าพระธรรมเป็น  
ของคู่ชีวิต ทำให้มนุษย์รอดชีวิตอยู่ได้ นี้จะพูด  
ว่าเป็นตัวชีวิตเสียเลยก็ได้เหมือนกัน เพราะว่า  
ขาดธรรมเมื่อไรก็ตายเมื่อนั้น

ท่านจงพยายามเข้าใจธรรม ๔ ความ  
หมายนี้ให้ดี ขอพูดซ้ำๆ ซากๆ อยู่ที่ว่าในตัว  
คนๆ เดียวคนหนึ่งนี้มีธรรมะ ๔ ความหมาย  
ตัวร่างกายจิตใจอะไรที่ประกอบกันขึ้นเป็น  
อัฐภาพนี้ทั้งหมดนี้คือธรรมชาติ ดิน น้ำ ลม ไฟ  
อากาศ วิญญาณ หรือจะมองดูว่าเป็นผม ขน  
เล็บ ฟัน หนัง อะไรก็แล้วแต่เป็นตัวธรรมชาติ  
ธรรมชาติ

ทีนี้ในธรรมชาติแต่ละอย่างนั้น มันก็มี กฎของธรรมชาติบังคับอยู่ ผม ขน เล็บ ฟัน หน้าง จึงเปลี่ยนแปลงไปตามเรื่องตามราวของ ผม ขน เล็บ ฟัน หน้าง หรือทำหน้าที่ของมัน ตามหน้าที่ มีกฎของธรรมชาติบังคับอยู่ เมื่อมี กฎของธรรมชาติบังคับอยู่ก็มีหน้าที่ที่จะปฏิบัติ ตามกฎ โชคดีที่บางอย่างมันทำหน้าที่เอง เช่น หัวใจสูบฉีดโลหิตเอง ปอดสูบลมเอง อะไรเอง ส่วนที่มันทำเองก็มีอยู่มาก มากมายมหาศาล อยากรู้ดีก็ไปถามพวกหมอ แต่ว่าที่เราต้องทำ มันไม่ทำเอง ต้องทำนี้มันก็มีอยู่ส่วนหนึ่ง ต้อง กินอาหาร ต้องถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ ต้องอาบ แม้แต่ต้องอาบน้ำ ต้องบริหาร ก็เรียกว่าหน้าที่ ที่ต้องทำ ส่วนหน้าที่ที่ทำเองก็เป็นหน้าที่ ที่ต้อง ทำก็เป็นหน้าที่ เพราะฉะนั้นมันอยู่ด้วยหน้าที่ มันมีหน้าที่ ไม่ทำหน้าที่มันคือตาย เมื่อทำหน้าที่

ก็มีผล ในทุกคนมนุษย์ทุกคน มีธรรมะ ๔ ความ  
หมาย

ทีนี้ในตัวจักรวาลแผ่นดินทั้งโลกนี้ก็  
มี ๔ ความหมายเหมือนกันเลย ตัวแผ่นดิน ตัวโลก  
ตัวจักรวาล นี่เป็นธรรมชาติ และมีกฎของ  
ธรรมชาติบังคับอยู่ให้เป็นไปตามกฎ แล้วมันก็มี  
หน้าที่เป็นไปตามกฎ ทำหน้าที่เป็นไปตามกฎ  
มิฉะนั้นก็สูญสลาย ก็คือตายนั้น มันก็มีผลออก  
มาจากหน้าที่นั้น เป็นทุกข์ เป็นสุข ส่วนเป็น  
ส่วนรวมของโลก โลกมันก็มีธรรมะ ๔ ความหมาย  
ดังนั้นจึงดูที่ก็เห็นได้ว่า ธรรมะนี้คู่กันกับโลก ถ้า  
ไม่มีโลกมันก็มีธรรมะไม่ได้ ไม่มีธรรมะโลกก็มี  
ไม่ได้ โลกมีธรรมะเป็นไปตามธรรมะจึงตั้งอยู่  
ได้ ธรรมะก็อาศัยโลกตั้งอยู่ ก็ควบคุม หรือที่  
เป็น ที่ให้เห็นให้ปรากฏอยู่ นี่ถ้ามองดูในส่วนที่  
เกี่ยวกับมนุษย์ ธรรมะเป็นของคู่ชีวิตของมนุษย์

เป็นของคู่โลก แล้วก็มีอยู่ ๔ ความหมาย กำกับ  
อยู่ในธรรมชาติ ๔ ความหมาย พุตกัณท์หนึ่ง  
ธรรมะคืออะไร ถ้าเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า ธรรมะ  
คือสิ่งที่พระพุทธองค์ทรงค้นพบ แล้วทำให้พระองค์  
เป็นพระพุทธเจ้าขึ้นมา แล้วก็แจกๆ แจก  
ธรรมะที่เกี่ยวกับพระพุทธเจ้า

ที่นี้ที่เกี่ยวกับมนุษย์ ที่ต้องมีในมนุษย์  
ต้องมีในโลก ต้องมีในสากลจักรวาล นับเป็น  
ของคู่ คู่กันกับโลก ทำให้ทุกอย่างเป็นไปด้วยดี  
รอดชีวิตตั้งอยู่ได้เป็นไปทั้งจักรวาล แมื่อดวงอาทิตย์  
ดวงจันทร์ ดวงดาวทั้งหลาย ก็เป็นไปตามกฎ  
ของธรรมชาติ ธรรมะคืออะไร ท่านพอจะมอง  
เห็นได้เองแล้วว่าธรรมะคือทุกสิ่ง ทุกสิ่ง ไม่ยกเว้น  
อะไร ไม่ยกเว้นอะไร ธรรมะคือธรรมชาติ  
ธรรมะคือกฎของธรรมชาติ ธรรมะคือหน้าที่  
ตามกฎของธรรมชาติ ธรรมะคือผลที่เกิดจาก

หน้าที่ นี่คือธรรมะ จะเป็นรูปธรรม มีรูปก็ได้ เป็นนามธรรมไม่มีรูปก็ได้ ไม่เป็นรูปไม่เป็นนามอะไรก็ยิ่งเรียกว่าเป็นธรรมชาติทั้งนั้นแหละ ธรรมะคือธรรมชาติ นี่หมายความว่า

ที่นี้ก็ดู ว่าเราจะต้องเกี่ยวข้องกับธรรมะ นี้อย่างไร ธรรมะนี้อย่างไร ข้อแรกศึกษาให้รู้ ธรรมะ ข้อที่สองปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎหมายของ ธรรมะ ข้อที่สามก็มี มี มีไว้ประจำตัว ข้อที่สี่ก็ ใช้ ใช้ธรรมะ ใช้ธรรมะให้ถูกต้องตามเหตุการณ์ แล้วก็รักษาธรรมะให้มี ประจำตัวอยู่ตลอดเวลา นี่เราต้องเรียนให้รู้ ต้องปฏิบัติให้ได้ ต้องให้มืออย่างคล่องแคล่ว แล้วก็ใช้อย่างคล่องแคล่ว รักษาไว้ให้มีอยู่ ท่านทั้งหลายก็สำรวจดูตัวเอง รู้ธรรมะก็มากน้อย รู้ธรรมะก็มากน้อย และรู้เรื่องอื่นๆ ก็มากน้อย แต่ละวันๆ สนใจธรรมะที่ หน้าที่ สนใจเรื่องอื่นปฏิบัติเรื่องอื่นเกี่ยวข้องกับ

เรื่องอื่นก็กินาที สรุปลความแล้วคนสนใจแก่ธรรมะ  
นี่คิดเป็นเวลาเทียบส่วนแล้วไม่ถึง ๑ เปอร์เซ็นต์  
ของเวลามั้ง อย่าว่าแต่ ๕ เปอร์เซ็นต์ บางวันไม่  
ได้สนใจเลยในหน้าที่ แต่ธรรมะก็ยังคงเป็นธรรมะ  
ยังควบคุมชีวิต ยังเป็นไปตามกฎเกณฑ์ของธรรมะ  
มนุษย์ไม่สนใจ ก็ตามเรื่องของมนุษย์ ก็ได้รับ  
ผลคุ้ม คุ้มกันแล้ว

ฉะนั้นเรามาคิดดูกันใหม่ ว่าเราศึกษา  
ธรรมะ ปฏิบัติธรรมะ มีธรรมะพอสมควร พอ  
สมควรแล้วหรือยัง ถ้ายังไม่ถึงขนาดพอสมควร  
ก็รีบเถอะ รีบทำให้ถึงขนาด ให้ถึงขนาดที่สมควร  
รู้ธรรมะให้สมควร ปฏิบัติธรรมะให้สมควร สมควร  
นี้เท่าไร สมควรนี่ก็คือเท่าที่ดับทุกข์ได้ คือถึง  
ขนาดป้องกันไม่ให้เกิดความทุกข์ได้ก็ยิ่งดี ยิ่ง  
ดี ไม่เป็นผู้ไม่มีปัญหา เป็นผู้ไม่มีความทุกข์ ก็  
จะได้รับประโยชน์ มีความเป็นมนุษย์โดยพื้นฐาน

ที่ถูกต้อง ข้อนี้คอยฟังให้ดีๆ เป็นมนุษย์โดยถูกต้องตามหลักพื้นฐานว่าจะต้องเป็นมนุษย์กันอย่างไรเท่าไรจึงจะเรียกว่าเป็นมนุษย์ ต้องเป็นมนุษย์โดยหลักพื้นฐานนี้ให้ได้เสียก่อน แล้วจึงจะเป็นมนุษย์ ตามกิจหรือหน้าที่ ที่จะต้องกระทำ ทำหน้าที่ของพ่อ ทำหน้าที่ของแม่ ทำหน้าที่ของเจ้านาย นายจ้าง ทำหน้าที่ของผู้บังคับบัญชา ทำหน้าที่ผู้ปกครอง ทำหน้าที่แม่ที่สุุดแต่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่บ้าน ก็ต้องเป็นมนุษย์โดยพื้นฐาน ให้เป็นมนุษย์กันเสียก่อน แล้วจึงจะเป็นมนุษย์อย่างนั้น มนุษย์อย่างนี้ มนุษย์อย่างนั้นได้

เดี๋ยวนี้โดยพื้นฐานก็ยังไม่ได้เป็นมนุษย์ มันยังไม่เป็นมนุษย์ ไม่เป็นมนุษย์โดยพื้นฐาน ขอให้มึธรรมะโดยหลักพื้นฐาน เพื่อให้เราได้เป็นมนุษย์โดยหลักพื้นฐานให้เพียงพอ



เสียก่อน เอาตามตัวหนังสือก็ว่า มีจิตใจสูง มีความรู้พอสมควร มีคุณธรรมพอสมควร นั้นน่าจะเรียกว่า หลักพื้นฐาน คำนี้มันแปลว่าจิตใจสูงก็ได้ มนุษย์คำนี้แปลว่ามีจิตใจสูงก็ได้ หรืออีกทีก็แปลว่าเป็นเหล่ากอลูกหลานของมनु มनु มนะ อุษยะ ไอ่อมนู มนุก็คือผู้มีจิตใจสูงอีกนั่นเอง มนุษย์ผู้มีจิตใจสูงสุดเป็นคนแรกขึ้นมา และทุกคนก็เป็นลูกหลานก็เลยมีจิตใจสูงนี้เรียกว่า เป็นเหล่ากอลูกหลานของมनु แต่ถ้าแยกออกมาเป็นคนๆ ทุกคนเป็นผู้มีจิตใจสูง จึงจะเรียกว่าเป็นมนุษย์

เมื่อมีจิตใจสูง ตามที่มนุษย์ควรจะมี เป็นมนุษย์ถูกต้องตามพื้นฐานแล้ว จะทำอะไรก็ถูกต้อง ได้ผลดี จะให้เป็นผู้มีหน้าที่สูงต่ำอย่างไรก็ทำได้ผลดี นี่ก็คือประโยชน์โดยตรง แต่ว่าที่น่าสนใจกว่านั้น อาตมาก็อยากจะบอกท่านทั้ง

หลายว่า ถ้ามีความเป็นมนุษย์โดยพื้นฐานถูกต้องแล้ว ท่านทั้งหลายจะมีชีวิตสงบเย็นและเป็นสุข คือจะทำงานสนุก ไม่มีงานละเป็นเล่นไปหมด เพราะว่ามีสติปัญญาเพียงพอ มีจิตใจสูงเพียงพอ มันไม่มีอะไรยาก มันง่ายไปหมด มันเลยสนุกไปหมด ให้ทำงานอะไรยากอย่างไร ก็เลยทำได้ ทำสนุกไปหมด เป็นลูกเด็กๆ กันอีกครั้งหนึ่ง ท่านทั้งหลายเคยสังเกตไหม ว่าไอ้ลูกเด็กๆ ทารกนะ ให้มันทำอะไร ใช้มันทำอะไร มันเป็นคนไปหมด สนุกไปหมด จะใช้ขนของมันสนุก ขนสนุก ใช้ให้มันถูบ้าน มันก็ถูสนุก แม้จะใช้มันล้างถ้วยล้างจาน มันก็เล่นสนุกไปเลย เด็กๆ มันดีกว่าคนผู้ใหญ่ มันทำอะไรกลายเป็นสนุกไปหมด เป็นเล่นสนุกไปหมด แต่ผู้ใหญ่ไม่เป็นอย่างนั้นนะ บ่นแล้วก็ไม่อยากจะทำ แล้วก็แยกออกจากเป็นนี้ อย่างนี้เป็นทำงาน อย่างนี้เป็น

เล่นสนุก จะโง่มั่ง สู้ลูกเด็กๆ ไม่ได้ ให้มันทำ  
อะไร ก็เป็นสนุกไปหมด

เดี๋ยวนี้อาตมาคิดว่าทำได้ เราก็ทำได้  
ขอให้มีความเป็นมนุษย์ที่ถูกต้องโดยพื้นฐาน  
เสียก่อน มันก็มีธรรมะสำหรับมนุษย์เพียงพอ  
เมื่อมีธรรมะเพียงพอ มันก็ไม่มีอะไรยาก ให้ทำ  
อะไรก็ง่ายก็สนุกไปหมด ให้ทำงานยากๆ อะไร  
ก็สนุกไปหมด จึงอยู่ได้สบายไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ  
ไอ้ชนิดที่เขาไม่อยากทำ เขาเบื่อ เขาเกลียด เขา  
เหนื่อย เราทำได้ง่าย ทำได้ดี ทำได้สนุก เพราะ  
มีความเป็นมนุษย์ถูกต้องโดยพื้นฐาน คือร่างกาย  
ก็แข็งแรง จิตใจก็แข็งแรง สติปัญญา ก็เพียงพอ  
อ้าว ส่งอะไรเข้ามา ทำสนุกไปหมดเลยเล่น มัน  
ก็ทำเหมือนกับเล่นสนุกไปหมด ทำนา ทำไร่  
ทำสวน ค้าขาย แม้แต่ขนของหรือทำอะไร  
ก็ตาม มันรู้จักทำจิตใจ ให้ถูกต้อง ให้ยินดี ให้

พอใจแล้วก็ได้ดี เมื่อทำได้ดีก็สำเร็จประโยชน์  
สำเร็จประโยชน์ก็พอใจ พอใจก็สนุก นั่นไอนี้  
ความวิเศษ การงานสนุกไปหมด การงานก็  
เป็นสุขไปในตัวการงาน ชีวิตนี้ก็เยือกเย็น เยือก  
เย็น ไม่มีร้อน แล้วก็ไม่เครียด ภาษาบ้าง บอๆ  
อะไรก็ไม่ทราบ ที่ใช้กันอยู่ พูดกันอยู่ใช้กันมาก  
ขึ้นก็เครียดๆ บ่นไปหมด ได้ก็เครียด ไม่ได้ก็  
เครียด ความเป็นบวกก็เครียด ความเป็นลบก็  
เครียด มันเครียดกันคนละอย่าง นั่นคือจิตใจ  
มันโง่ ไม่สามารถจะต้อนรับทุกสิ่งให้กลมกลืน  
กันมันก็เครียด แม้ที่เรียกว่าแข็ง แข็ง นั่นมันก็  
เครียดชนิดหนึ่งเหมือนกัน มันเครียด เครียด  
ฝ่ายลบ เครียดฝ่ายบวกได้มากก็ลุ่มไปหมดเหมือน  
กัน ไม่ได้มีความสงบ ดีใจจนนอนไม่หลับ กิน  
ข้าวไม่ลง มันเครียดฝ่ายบวก แต่ถ้ามีธรรมะ มี  
ธรรมะแล้วไม่ต้องกลัว ไม่มีเครียด ไม่มีเครียด

มันกลมกลืนกันไปหมด มันพอดีกันไปหมด สนุก  
ไปหมด กล้าพูดให้คนไม่เชื่อ คือพูดว่า แม้แต่  
จะเจ็บไข้ก็สนุกไปหมด อาตมาจะพูดอวดดีสัก  
หน่อย ตัวเองนี้ไม่มีแรง เดี่ยวนี้ไม่มีแรง เหมือน  
เจ็บไข้ชนิดหนึ่ง แต่แล้วมันก็สนุก สนุกไปกับ  
ความไม่มีแรงนี้แหละ ความที่ไม่ค่อยมีแรง ลูก  
ขึ้นลำบาก มันจะต้องระมัดระวังเต็มที่แต่มันก็  
สนุกกับความเจ็บไข้ ความที่ไม่ได้ทำตามต้องการ  
มันก็สนุกไปเสียอีก ก็เลยไม่ค่อยมีปัญหาอะไร

นี่ก็เพราะว่า ใจสิ่งที่เรียกว่าธรรมะ  
ธรรมะ มันทำให้รู้จักสิ่งต่างๆ ตามที่เป็นจริง  
โดยเฉพาะอย่างยิ่ง รู้ว่ามันเช่นนั้นเอง มัน  
เช่นนั้นเอง มันมีความเป็นเช่นนั้นเอง นี่ก็  
หัวเราะได้ แล้วก็มีความสุข มีความพอใจ ว่า  
มันเช่นนั้นเอง ไม่ต้องเป็นทุกข์อะไร เรียกว่า  
หมดปัญหาในทุกความหมาย หมดปัญหาในทุก

ความหมาย เจ็บใช้ก็สนุก ไม่เจ็บใช้ก็สนุก แล้ว  
ยังไม่เคยตาย แต่จะทำตายเลยว่า ถ้าตายก็คง  
สนุกเหมือนกัน ไม่ต้องกลัว ไม่ต้องกลัว มันจะ  
แก่ จะเจ็บ จะตาย ก็ให้เป็นเรื่องของธรรมดา  
เป็นเรื่องของธรรมชาติ ตามกฎเกณฑ์ของธรรม-  
ชาติ เมื่อทั้งชีวิตมันไม่มีความทุกข์แล้ว มันก็จะ  
มีปัญหาอะไร ก็เรียกว่ามันหมดปัญหาโดยประการ  
ทั้งปวง นี่คืออานุภาพของพระธรรม อานุภาพ  
ของพระธรรม ธรรมะนั้นแหละ ส่วนที่เป็นความ  
จริงของธรรมชาติ เป็นกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ  
แล้วก็พยายามรู้ เข้าใจถูกต้องแล้วก็ปฏิบัติ มัน  
ก็ได้ผลเป็นอย่างนี้ มันควรจะขอบคุณพระธรรม  
ขอบคุณพระธรรม ถ้ายังไม่มีหรือไม่ค่อยจะมี  
ก็รีบหามาใส่ไว้ให้มันเพียงพอ จนกว่าจะได้  
ประโยชน์สูงสุด พระธรรมรักษา พระธรรม  
คุ้มครอง อะไรๆ มันก็ไม่เป็นปัญหา เป็นสิ่งที่

ไม่เป็นปัญหา ถ้าใครมีพระธรรมได้เท่าไรพระ  
ธรรมก็คุ้มครองเท่านั้น อย่าลืมนะว่าวันนี้เป็นวัน  
ธรรมะนะ เราพูดกันถึงเรื่องธรรมะ ก็พูดกันให้  
หมดจด ให้หมดเรื่องของธรรมะ ให้ใช้ธรรมะให้  
ได้ถึงที่สุด

อ้าว ที่นี้มันดูต่อไปดีกว่า ให้มันกว้าง  
ให้มันไกลไปในระดับโลก ระดับทั้งโลก ทั่วโลก  
ดีกว่า เพราะว่ามันไม่ได้ โลกนี้มันไม่ได้มีแต่เรา  
คนเดียว หรือเรื่องของโลกมันไม่ใช่เรื่องของเรา  
คนเดียว มันเป็นเรื่องของโลกทั้งโลก ที่นี้มามอง  
ดูกันในแง่ที่เป็นเรื่องของคนทั้งโลก และทุกคน  
มีธรรมะ โลกนี้ก็เป็นโลกมีสันติภาพ มีสันติสุข  
ธรรมะแปลว่าความถูกต้อง ทุกคนมีความถูก  
ต้องในการปฏิบัติหน้าที่ แล้วโลกนี้ก็เป็นโลก  
ที่มีสันติภาพ ไม่ต้องรู้ธรรมะอะไรมากรอก

สามิภรรยาแต่ละคู่ๆ ในโลก ทำหน้าที่

ของตนอย่างถูกต้อง รักใคร่กลมเกลียวกันถึงที่สุด อย่าให้มีปัญหา ถ้ามีปัญหาเดี่ยวผู้มีชูเดี่ยวเมียมีชู ไม่ได้ทำหน้าที่ของครอบครัวที่ดี นั่นแหละคือความฉิบหาย วินาศของโลก หย่ากันเสีย ก็ไม่ได้ทำหน้าที่ให้ดีที่สุด โลกมันก็ขาดประโยชน์ ถ้าัวเมียทุกคู่สนิทสนมกลมเกลียวกันอย่างแน่นแฟ้นมั่นคง ทำหน้าที่ ทำหน้าที่ทุกคู่ ทุกคู่ โลกนี้จะมีสันติภาพ เพราะว่าการทำหน้าที่นั้นคือการปฏิบัติธรรมะ ปฏิบัติธรรมะหน้าที่อะไรก็ตามของมนุษย์ที่ถูกต้องนั้นก็เรียกว่าธรรมะทั้งนั้นแหละ เพียงแต่สามีภรรยาทุกคู่ในโลกทำหน้าที่ของตนอย่างถูกต้อง โลกก็มีสันติภาพ ไม่ต้องถูกต้องถึงกับเป็นอริยบุคคลหรือ เป็นคนธรรมดาสามัญนี้แหละ เป็นปุถุชนนี้ ขอให้มันถูกต้อง เป็นปุถุชนที่ถูกต้อง ครองเรือนเป็นบุตร ภรรยา เป็นสามีภรรยาแล้ว



ก็ถูกต้องตลอดเวลา มีแต่ผลดีอย่างเดียวเกิดขึ้น  
บ้านเมืองนี้ก็มีความสุข เป็นผลแก่โลกมี  
สันติภาพ แล้วก็อาจจะสามัคคีกันทั้งโลก ร่วม  
มือกันได้ทั้งโลก เหมือนกับว่าโลกนี้มีคนๆ เดียว  
ไม่มีปัญหา ถ้ามันมีคนๆ เดียวไม่มีปัญหาขัดแย้ง  
กับใคร

เดี๋ยวนี้มันไม่มีความถูกต้อง มันมีความ  
ขัดแย้ง ก็หาความสุขไม่ได้ ไร้ความขัดแย้ง  
นั้นนะมันไม่ใช่ธรรมะ ถ้ามันเป็นธรรมะมันไม่มี  
ความขัดแย้ง ความขัดแย้งนั้นบาลีเรียกอุปัททวะ  
อุปัททวะนั้นคืออุบาทว์ สิ่ง que เรียกว่าอุบาทว์ อุบาทว์  
อะไร อุบาทว์อะไร ที่ไหนก็ตามใจ มันคือความ  
ขัดแย้ง มันทำกันไม่ได้ มันมีแต่ความขัดแย้ง มี  
ความขัดแย้งที่ไหน ก็มีสิ่งที่เรียกว่าอุบาทว์ที่นั่น  
มีมากก็มาก มีน้อยก็น้อย มีเวลาไหนก็อุบาทว์  
เวลานั้น มันมีความขัดแย้งเพราะมันไม่มีธรรมะ

ถ้ามีธรรมะมันไม่มีความขัดแย้ง นี่ดูประโยชน์  
อันสูงสุดของสิ่งที่เรียกว่าธรรมะ มีความรู้ความ  
เข้าใจถูกต้อง มันทำความเข้าใจกันได้ มันไม่  
ต้องขัดแย้ง ระหว่างบุคคลแต่ละบุคคลมันก็ไม่  
ขัดแย้ง ระหว่างครอบครัวมันก็ไม่ขัดแย้ง ระหว่าง  
สังคมก็ไม่ขัดแย้ง ระหว่างประเทศชาติก็ไม่ขัด  
แย้ง ระหว่างศาสนาก็ไม่มีการขัดแย้ง แล้วคุณ  
ก็ดูเอาเองว่ามันจะวิเศษประเสริฐสักเท่าไร  
เมื่อมันไม่มีความขัดแย้ง

เดี๋ยวนี้มันมีความขัดแย้งแม้แต่ใน  
ครอบครัว ระหว่างสามีภรรยา คล้ายๆ กับว่ามี  
ความขัดแย้งทันที เมื่อมีบุคคลที่สอง มันเป็น  
เอามากๆ ถึงกับว่ามันอยู่คนเดียวมันก็ขัดแย้ง  
กับตัวมันเอง มันมีความขัดแย้งอยู่ในตัวมันเอง  
มีความโง่อยู่ส่วนหนึ่ง พอจะมีความฉลาดอยู่  
บางส่วนหนึ่ง มันก็ทะเลาะกัน นี่ความขัดแย้ง

ระหว่างภายในบุคคลคนเดียว มันก็เป็นความ  
อุบาทว์เหมือนกัน ถ้ามีความขัดแย้ง เดียวก็เป็น  
บ้า ได้ไปอยู่โรงพยาบาลบ้า

มองดูธรรมชาติเถอะ มันช่วยกำจัดความ  
ขัดแย้งเพราะมันเป็นความถูกต้อง ถูกต้องของ  
ความรู้ ของความคิด ของสติปัญญา ของการ  
กระทำ มันไม่มีความขัดแย้ง บางทีผิวเมียอยู่  
กันสองคนก็ขัดแย้งกันตลอดเวลา แถมพ่อแม่  
ขัดแย้งกับลูกเสียอีก นี่มันเริ่มจะเป็นแล้ว โลก  
นี้มันเริ่มจะเป็นแล้ว คือว่ามันมีความเห็นแก่ตัว  
จัดขึ้นมาๆ จนมีความขัดแย้ง แม้ระหว่างพ่อ  
แม่กับลูก ขัดแย้งระหว่างสามีกับภรรยา ขัดแย้ง  
ระหว่างเพื่อนกับเพื่อน ขัดแย้งระหว่างนายจ้าง  
กับลูกจ้าง เดียวนี้มันขัดแย้งถึงขนาดระหว่าง  
อาจารย์กับลูกศิษย์ ที่เลวร้ายถึงขนาดขัดแย้ง  
ระหว่างอาจารย์กับลูกศิษย์ แล้วมันจะทำอะไร

ได้ มันไม่มีความถูกต้อง มันจึงมีความขัดแย้ง  
พูดอย่างนี้ฟังดูเหมือนคล้ายกับกำปั้นทุบดิน  
มันไม่มีทางผิดแล้วมันก็จริง มันมีความเห็นแก่  
ตัว มันมีความเห็นแก่ตัวในความหมายใดในความ  
หมายหนึ่ง คนหนึ่งก็มีตัวของตนแบบหนึ่ง เห็น  
แก่ตัวของตนแบบหนึ่ง มาเข้าคู่กันมันก็ขัดแย้ง  
มันเป็นเสียอย่างนี้ ขัดแย้งกันสนุกๆ ก็มี ขัดแย้ง  
ทางความคิดเห็นเล่นๆ ไปอย่างนั้นก็เกิดความ  
ขัดแย้งไม่ได้มีอะไรมากมาย

ถ้าว่ามีประโยชน์ขัดกันมันขัดแย้งกัน  
ถึงที่สุด เดียวนี้ประโยชน์ไม่ขัดกันมันยังทำการ  
ขัดแย้งกันได้เลย แต่ถ้ามองให้ดีประโยชน์มัน  
ขัดกันเพราะว่ามันชิงเอาหน้า มันอยากจะดี อยาก  
จะเด่นกันทั้งสองฝ่ายมันชิงเอาหน้า มันก็ขัดแย้ง  
กันได้เหมือนกันและบางที่เอาเป็นเอาตายกัน  
ด้วย อยากจะดีเด่นออกหน้า เมื่อคนนี้มายืน

บ่งหน้าอยู่ มันก็ต้องทำลายมันเสีย ก็ออกมาใน  
รูปของความอิจฉาริษยา อย่างที่มีอยู่ทุกๆ ไป  
นั่นนะคือความไม่มีธรรมะ ไม่มีธรรมะ ไม่มี  
ความขัดแย้งก็ต่อเมื่อไม่มีความเห็นแก่ตัว มันมี  
ความเห็นแก่ตัวเป็นทรัพย์สินสมบัติของคนปุถุชน  
เขามีวิชา ความไม่รู้ถูกต้องตามเป็นจริง เขา  
ก็รู้สึกเป็นมีตัว มีตัวกู ที่จริงมันไม่ได้โง่มาแต่ใน  
ห้องแม่หอรอก มันเพิ่งโง่ เมื่อคลอดออกมาจาก  
ห้องแม่แล้ว พอพบสิ่งที่ถูกใจก็หลงไป ไม่ถูกใจ  
ก็โกรธเกลียดไป เกิดความเป็นบวกเกิดความ  
เป็นลบ พอรู้สึกว่าเป็นบวกดีใจ ถูกใจมันก็เกิด  
ตัวกู ตัวกูผู้ดีใจ พอไม่ถูกใจเป็นโกรธ เกลียด  
มันก็เกิดตัวกู ผู้โกรธ ผู้เกลียด นี่มันเป็นความโง่  
ของอวิชา

ท่านทั้งหลายต้องศึกษาเรื่องอนัตตานี้  
ให้ดีๆ ตัวกูเป็นอัตตานี้มันเพิ่งเกิด เมื่อมันมี

อะไรสักอย่างหนึ่งก่อน มันจึงจะเกิดตัวกู เช่น  
ตา ตาล้วนๆ จักขุประสาท เห็นรูป ตาล้วนๆ  
เห็นรูป พอมีการเห็นรูปทางตา ทางจักขุประสาท  
มันก็โง่ กูเห็นรูป มันพลอยโง่ มันขงโง่ เป็นกู  
เห็นรูป ประสาทหู รับเสียง ได้ฟังเสียงอะไร  
ได้ยินเสียง มันก็ขงโง่หน่อย กูได้ยินเสียง จมูก  
ได้กลิ่นก็เอามาเป็นกูได้กลิ่น ลิ้นได้รส ก็ขอเป็น  
กูได้รส อันนี้ร้ายกาจมาก ถ้าเป็นเพียงลิ้นได้รส  
มันไม่ค่อยมีเรื่องหรอก ถึงจะอรรอยหรือจะไม่  
อรรอย มันก็ไม่ค่อยมีเรื่อง ถ้าเป็นเรื่องกูได้รสนี้มี  
เรื่อง ถ้าถูกใจเป็นบ้าเป็นหลัง ไม่คิดอะไรหมด  
ไม่คิดหมดเปลืองอะไร ถ้าเกิดไม่อรรอย ไม่ถูกใจ  
ก็ไล่แม่ครัว ถ้ากูเข้ามาแล้วมันก็มีเรื่องอย่างนี้  
ถ้ามันเป็นเพียงเรื่องของตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ  
มันก็ไม่มีเรื่องอะไรนักหนา มันแก้ไขได้ง่ายๆ  
เช่นว่า ลิ้นไม่อรรอย เติมน้ำพริก เติมเกลือ เติม

น้ำส้ม น้ำตาลนิดเดียว มันก็หมดปัญหา แต่ถ้า  
ตัวกูไม่อร่อย มันเป็นยักษ์ เป็นมาร มันขว้างปา  
มันทำร้าย มันเป็นยักษ์ขึ้นมาไล่แม่ครัว นี่ขอให้  
เป็นเรื่องของนามรูป นามรูป อย่ามีตัวกู ตัวกู  
มันพลอยเกิดเป็นผีหลอก พลอยเกิด เช่นเจ็บ  
หนามตำนี้ พอหนามตำเท้า มันก็ตัวกู เป็นหนาม  
ตำกู มันก็มีความทุกข์มาก ถึงเอาเป็นเอาตาย  
กันเลย

อาตมายังจำได้ เรื่องไม่มีสาระอะไร  
แต่มันก็เป็นธรรมะสูง เมื่อก่อนนี้มีเณรคนหนึ่ง  
ซึ่งมันมีประสาทอ่อนไหว เพียงแต่หนามเกี่ยว  
ขีดเป็นรอย มันเป็นลม มันถึงกับเป็นลม ทำไม  
อย่างนั้นนะ ที่มันเป็นลมมันกลัวตาย เพราะมัน  
มีตัวกูจัด เพียงแต่หนามเกี่ยวเป็นลมมันจะตาย  
ถ้าว่าหนามเกี่ยว อ้าว เกี่ยวเนื้อ ก็เกี่ยวไปสิ ไม่  
ได้เกี่ยวกู ต้องแก้ไขอย่างไรได้ ก็ต้องแก้ไขไป

ไม่ต้องถึงกับเป็นลม นี่ตัวกู มันต้องเกิดขึ้นเป็น  
ธรรมดาสำหรับคนโง่ สำหรับปฤชชน แต่มันต้องมี  
อะไรเป็นเรื่องเสียก่อน เช่นว่า เห็น ก็กูเห็น  
ได้ยินเสียงก็กูได้ยินเสียง ลิ่นอร่อยก็ต้องว่ากูเสีย  
ก่อน อะไรๆ มันต้องเกิดกู ตัวกู นั่นแหละคือ  
อตตตา อตตตา มีอตตานี้เป็นตัวกู มีอตตานั่นเป็น  
ตัวกู เด็กเล็กๆ เดินไปโดนเก้าอี้ก็โกรธว่า เก้าอี้  
ทำร้ายกู กูก็เตะมึง มันก็เตะเก้าอี้ ตัวกูฝ่ายนี้  
กับตัวกูฝ่ายนั้นเป็นข้าศึกกัน

บางทีคนเลี้ยงเด็ก บางทีก็เป็นพ่อแม่  
ด้วยซ้ำ แต่เป็นแม่โดยมาก ไม่ใช่ช่วยแก้ตัวให้พ่อ  
ว่าช่วยตีเก้าอี้ ช่วยตีเก้าอี้ให้ที ให้เด็กมันหาย  
โกรธ หายเจ็บ หายร้อง ไปส่งเสริมให้เก้าอี้เป็น  
ตัวขึ้นมาอีก ให้ตัวกูของเด็กมันก็เข้มข้นขึ้น นี่  
คือตัวกู มันต้องมีความรู้สึกอย่างไรอย่างหนึ่ง  
เกิดขึ้นตามธรรมชาติแก่ระบบประสาท แล้วก็



โง่ โง่ให้เป็นตัวของกู เป็นเรื่องของกู พออ่รอยก็  
กูอ่รอย ไม่อ่รอยก็กูไม่อ่รอย มันจึงเต็มไปด้วย  
ตัวกูเกิดขึ้น เกิดขึ้น เรื่องทางตา เรื่องทางหู  
ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ๖ ทาง แต่ละ  
ทางๆ เกิดได้เป็นสิบๆ อย่าง เกิดตัวกูตัวกูจน  
ชินเป็นนิสัย มีตัวกูยีนเป็นหลักอยู่ แล้วอะไรที่  
มันเกี่ยวข้องกันอยู่กับตัวกู หรือมาเกี่ยวข้องกัน  
กับตัวกู มันก็เกิดเป็นของกูนี้เป็นธรรมดา เพราะ  
มีตัวกูมันก็ต้องมีของกู

ตัวกูเรียกว่าอ้ตตะ ภาษาบาลี ภาษา  
ธรรมะ ตัวกูเรียกว่าอ้ตตะ ของกูเรียกว่าอ้ตตะนียา  
อ้ตตะนียาแปลว่าเกี่ยวข้องกันอยู่กับอ้ตตะ นี่เป็น  
เรื่องธรรมดาตามปกติ ตามปกติมีอ้ตตะเป็นตัว  
กู มีอ้ตตะนียาเป็นของกู แต่ถ้ามันเป็นเรื่องเข้ม  
ขันเลวร้าย ถึงขนาดที่เรียกว่าห้วนไหว ห้วนไหว  
เป็นไฟ มันก็มีคำเรียกอย่างอื่น เรียกว่าอ้หังการ

มมังการ ทำความรูู้สึกว่าอหัง ทำความรูู้สึกว่ากู  
มมังการ ทำความรูู้สึกว่าของกู นี่กิเลสมันเข้ม  
ชั้น เข้มชั้น เป็นกิเลสเข้มชั้น มีความเคยชินเป็น  
นิสัยฝังแน่นอยู่ในสันดาน อหังการ มมังการ  
เมื่อเคยชินฝังแน่นอยู่ในสันดานก็เรียกว่าอนุสัย  
กิเลสนี้คือกิเลสประจำ เป็นสมบัติ เป็นสมบัติ  
ของปุถุชน ทุกคนดูให้ดี ถ้าอยากจะรู้ธรรมะ  
จะมีธรรมะต้องรู้จักสิ่งนี้ ทุกคนมีอหังการมมังการ  
มานานุสัย ซื่อยาวเพื่อย

อหังการมมังการมานานุสัย - ความ  
เคยชินแห่งการกระทำสำคัญว่าตัวกูว่า  
ของกู อหังการะ -ว่าตัวกู มมังการะ -ว่าของกู  
มานะ -ความสำคัญมั่นหมาย อนุสัย -ความ  
เคยชิน เก็บไว้ สะสมไว้ ประจำใจเรียกว่าอนุสัย  
ทุกคนมี อหังการมมังการมานานุสัย คือความ  
เคยชินที่จะเกิดความสำคัญมั่นหมายว่าตัวกู

ของกู นั้นแหละมันเป็นเหตุที่ให้กระทบกัน ชัด  
แย้งกัน เป็นความอุบาทว์ สูงสุดขึ้นมาเพราะ  
อันนี้ แต่มันเป็นธรรมดาของปुरुชน มันมีต้อง  
ควบคุม ถ้าไม่ควบคุมต้องขัดแย้งกัน ต้องกัดกัน  
ถ้ามันหมดสิ่งนี้เสียทีเดียวเป็นพระอรหันต์ ข้อ  
ปฏิบัติทำลายกิเลสสูงสุดหมดจดสิ้นเชิงไม่มี  
เหลือ มันเป็นพระอรหันต์ ไม่ใช่เป็นเพียง  
โสดาบัน สกิทาคา ถ้าไม่มีความสำคัญมันหมาย  
เป็นตัวกูของกูเลยก็เป็นพระอรหันต์เลย ไม่ใช่  
เป็นเพียงโสดาบัน สกิทาคา อนาคา ถ้าโสดา-  
สกิทาคาก็ยังมีอยู่ แต่มันไม่หยาบคายรุนแรง  
ไม่กระด้างหยาบคายเหมือนปुरुชน จึงไม่ถึงกับ  
ขัดแย้งกัน หรือจะพูดให้หยาบคายคือมันไม่กัด  
กัน อหังการมมังการมานานุสัย ถ้าควบคุมไว้ไม่  
ได้ มันเป็นไปเต็มขนาดของมันแล้ว มันก็ต้อง  
กัดกัน แม้แต่ภรรยาสามีอันเป็นสุดที่รักแก่กัน

มันก็ต้องกัดกัน เพราะสิ่งที่เรียกว่าอหังการมมัง-  
การมานานุสัย

ช่วยจดจำกันไว้ทุกคนๆ นี่สมบัติเดิม  
เกิดขึ้นมาตั้งแต่เริ่มมีความรู้สึก คลอดมาจาก  
ท้องแม่ อยู่ในท้องแม่นั้น ตา หู จมูก ลิ้น กาย  
ใจ ไม่ค่อยได้ทำหน้าที่อะไร มันยังเงิบอยู่ ยัง  
เป็นเพียงความรู้สึก เจ็บปวดบ้างก็ยังไม่ถึงกับ  
เป็นตัวกูของกูอย่างนี้ พอมันออกมาจากท้อง  
แม่แล้วนี่ ออกมาจากท้องแม่แล้วนี่ ตา หู จมูก  
ลิ้น กาย ใจ สัมผัสอารมณ์เกิดความรู้สึก แบ่ง  
ได้เป็น ๒ ประเภทคือ ฤกษ์ใจเรียกว่า บวก ไม่  
ฤกษ์ใจเรียกว่า ลบ พอฤกษ์ใจบวก ก็เกิดตัวกู บวก  
ไม่ฤกษ์ใจมันเป็นลบ มันก็เกิดตัวกูลบ ดังนั้นทารก  
น้อยๆ นั้นเดี๋ยวเกิดตัวกูบวก เดี๋ยวเกิดตัวกูลบ  
โดยที่มันไม่รู้จักหรอก จิตใจมันโง่ มันก็รู้สึกขึ้น  
มาตามธรรมชาติของความโง่ พอชอบ มันก็กู

ชอบ พอไม่ชอบก็กูไม่ชอบอย่างนี้ แต่ละวันๆ  
ไม่รู้ก็เรื่องก็ราวจนชินเป็นนิสัย มันจึงยังมีความ  
รู้สึกชอบไม่ชอบ แล้วมันก็รู้สึกว่าคุณผู้ชอบ ผู้ไม่  
ชอบ ตัวกูของกูก็มากขึ้นๆ

ที่นี้อารมณ์มันก็เปลี่ยนสูงตามขึ้นไป  
ไม่ใช่เป็นเรื่องของเด็กทารกแล้ว เดี่ยวนี้เป็นเรื่อง  
ของเด็กวัยรุ่นขึ้นมาแล้ว เป็นเรื่องของเด็กเต็ม  
ขนาด จะเป็นหนุ่มเป็นสาว ให้อะไรของตัวกู  
ของกูมันก็แก่ แก่กล้าถึงระดับสำหรับหนุ่มสาว  
นี่เรื่องมันก็ไปตามระดับของมัน มันสูงสุดแล้ว  
ตัวกูของกู สำหรับลูกเด็กทารกนี่มันไม่ร้ายกาจ  
เท่าไร แต่พอเด็กโตเป็นวัยรุ่นขึ้นมา มันเริ่มแล้ว  
มันเริ่มจะมีปัญหาแล้ว พอเป็นหนุ่มสาวก็เป็น  
ปัญหาแล้ว หนังสือพิมพ์ลงบ่อยๆ ซ้ำพ่อซ้ำแม่  
เพราะแม่ไม่ตามใจในเรื่องเพศ ไม่ตามใจในเรื่อง  
เล่นหัว ซ้ำพ่อซ้ำแม่ เอา กับมันสิ เป็นหนุ่มเป็น

สาวเต็มที่แล้วมันก็หลงไหลในเพศ เพศหญิง  
เพศชาย ตัวกูมันก็แก่กล้าเต็มที อ้าว ที่นี้มันไป  
แต่งงาน มันก็เป็นสามีภรรยา อ้าว มันก็มีตัวกู  
อย่างสามีภรรยา ถ้ามันจะพีดกันก็พีดกันอย่าง  
สามีภรรยา นี่เรียกว่า ตัวกูมันก็เจริญสูงตามขึ้นไป  
ไปเรื่อย พออายุมันมาก เรื่องทางเพศมันคลาย  
ไปแล้ว มันก็เป็นเรื่องทางฝ่ายตัวตน ตัวตน  
ล้วนๆ มากขึ้น มันก็เป็นเรื่องยึดมันถือมันใน  
เรื่องเกียรติยศ ชื่อเสียง ทรัพย์สินสมบัติ อำนาจ  
วาสนา บารมี ไปหลงไหลในสิ่งเหล่านี้ ไปยึด  
มันในสิ่งเหล่านี้มันก็มีตัวกู ที่น่ากลัวแหละเป็น  
ยักษ์เป็นมารใหญ่โต นี่ตัวกูของผู้ใหญ่ แล้วก็  
เป็นผู้แก่เฒ่าลงมาเป็นตัวกูหนึ่งเหนียว จะเข้า  
โลง นั่นก็มีตัวกูในแบบคนแก่คนเฒ่า

ท่านจงพิจารณาดูให้เห็นว่า ตัวกูของกู  
ตั้งต้นตั้งแต่ออกมาจากท้องแม่ นะ นอนแบบเบาะอยู่

อย่างนั้นก็ได้รับอารมณ์ มากระทบหนาวร้อน  
เป็นต้น อร่อยไม่อร่อย เป็นต้น มันมีกูผู้หนาว กู  
ผู้ร้อน กูผู้อร่อย กูผู้ไม่อร่อย สูงขึ้นมาสูงขึ้นมา  
สูงขึ้นมา เต็มไปด้วยความเคียดชัง ที่จะเป็น  
อย่างนั้น จนเป็นอนุสัย อนุสัยน้อยๆ สำหรับ  
เด็กทารกน้อยๆ เมื่อเติบโตขึ้นตามที่เป็นเด็กวัย  
รุ่น เป็นหนุ่มสาว เป็นพ่อบ้านแม่เรือน กิเลสนี้  
เข้มข้นถึงที่สุด เมื่อถึงที่สุดแห่งความเป็นมนุษย์  
ปุถุชน เราก็ไม่รู้จักมัน บางทีเราก็ส่งเสริมเสีย  
อีก ส่งเสริมจะให้ได้ตามที่มันต้องการเสียอีก นี่  
คือปัญหา เดียวจะถามว่า มาวัดทำไมกัน เดียว  
ก็จะโกรธกัน มาวัดเพื่อส่งเสริมตัวกู หรือมาวัด  
เพื่อละตัวกู เลิกละตัวกู ทำบุญให้ทาน ทำบุญ  
เพื่อละเลิกตัวกู หรือทำบุญเพื่อส่งเสริมตัวกู ถ้า  
มันจะทำบุญเอามาก เอามากกว่าเดิม จะสุข  
สนุกสนานเอร็ดอร่อยเอาเมืองสวรรค์เลย ตัวกู

มันก็โตเท่าเมืองสวรรค์ มันไม่ได้ละ น่าสงสาร  
สังเวช ที่เรายังทำบุญทำทานเพื่อส่งเสริมตัวกู  
ตัวกูอย่างมนุษย์ไม่ชอบใจ ชอบใจตัวกูอย่างสวรรค์  
อย่างสวรรค์ กามาวจรนี้ ตัวกูมันกระโดดไกล  
อย่างนี้

แม้ว่าจะเบื่อสวรรค์กามาวจร มันก็ไป  
พวกรูปาวจร พรหมโลกเป็นที่หลงใหลขั้นสุดท้าย  
ก่อนจะเข้าสู่พระนิพพาน หลงใหลโลกมนุษย์  
เป็นข้อต้น หลงใหลสวรรค์ โลกสวรรค์กามาวจร  
ถัดมา หลงใหล รูปโลก รูปพรหม แล้วก็หลงใหล  
อรูปโลก อรูปพรหมไปสุดกันที่โน้น ถ้าทำลาย  
อันนั้นตอนนั้นได้มันก็เป็นเรื่องที่จะเป็น  
นิพพาน นี่เราอยู่ในโลกแต่ละโลก ละโลก เป็น  
ที่ตั้งแห่งความยึดมั่นถือมั่นว่าเป็นตัวกู ตัวกูด้วย  
กันทั้งนั้น ตัวกูเท่าไรก็เห็นแก่ตัวเท่านั้น เห็นแก่  
ตัวเท่าไรก็สร้างปัญหาเท่านั้น ปัญหาตนเอง ปัญหา



ผู้อื่น นี่ศึกษาเอาเองแหละ ว่าความเห็นแก่ตัวนี้  
มันเป็นอย่างไร เด็กคนไหนเห็นแก่ตัว คนๆ ไหน  
เห็นแก่ตัว มันเป็นอย่างไรดูเอาเอง เห็นแก่ตัว  
มันก็ชี้แจงไม่อยากจะทำอะไร แต่พอถึงเวลากิน  
มันก็จะกิน พอเวลาได้ประโยชน์มามันก็จะเอา  
เอากับมันสิ เห็นแก่ตัว มันชี้แจงในการทำหน้าที่  
แต่มันจะเอาประโยชน์มากกว่าคนที่ทำหน้าที่

ไปชวนคนเห็นแก่ตัวมาทำหน้าที่ทำ  
ประโยชน์หรือสามัคคี ทำเรื่องส่วนรวมเนี่ย ยาก  
เหลือเกิน จนพูดเป็นอุปมาว่า ชวนช้างลอดรูเข็ม  
เสียยังง่ายกว่าชวนคนเห็นแก่ตัวมาทำประโยชน์  
ส่วนรวม ที่บ้านก็มี ที่วัดนี้ก็มี เรื่องอย่างนี้ลักษณะ  
อย่างนี้มันก็มี เป็นเรื่องธรรมดาของมนุษย์ที่ยัง  
มีกิเลสตัณหา โลกไม่มีสันติภาพเพราะคนเห็น  
แก่ตัวเหล่านี้ คนเห็นแก่ตัวเหล่านี้มันก็เอาเปรียบ  
ตลอดเวลา เอาเปรียบตลอดเวลา ชัดแย้งตลอด

เวลา รวยลัดไม่ต้องทำงาน ปล้น จี้ ขโมย ไม่มา  
ทำนาทำไร่เสียเวลา ปล้นจี้ทีเดียวได้เป็นแสน  
เป็นล้านดีกว่า แบบของคนเห็นแก่ตัว แล้วก็  
รับผิดชอบ ไม่รับผิดชอบ เกิดมลภาวะสกปรก  
รกรุงรังอะไร ไม่รับผิดชอบ มลภาวะเต็มโลกเลย  
เพราะคนเห็นแก่ตัวทั้งนั้น ทัวโลกนะไม่เฉพาะ  
เมืองไทย ปัญหามลภาวะมีทั่วโลก และปัญหา  
อุบัติเหตุ อุบัติเหตุบังเอิญ อุบัติเหตุก็มาจากคน  
เห็นแก่ตัว คนสะเพร่า คนเห็นแก่ตัว อุบัติเหตุก็  
มาก มากขึ้นๆ ในโลกนี้

ครั้งหนึ่งทางฝ่ายแพทย์เคยรายงานว่า  
คนเจ็บไปโรงพยาบาลเนื่องจากอุบัติเหตุ  
มากกว่าโรคมะเร็ง จริงเท็จไปถามหมอ ว่าคนที่  
ต้องไปโรงพยาบาล มีมูลมาจากอุบัติเหตุ มากกว่า  
เป็นโรคมะเร็ง เห็นแก่ตัวมันก็ไม่รับผิดชอบ ไม่  
รับรู้ สะเพร่า เลินเล่อ ชนกันวินาศ ในท้องถนน

ในแม่น้ำลำคลองที่ไหนๆ ก็ตาม อุบัติเหตุมีได้  
กระทั่งว่าเรือบินตกตายทั้งลำ มันก็เป็นความ  
เห็นแก่ตัว ความโง่ ความสะเพร่าอะไรของใคร  
คนใดคนหนึ่ง ไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ที่ถูกต้องเพราะ  
ความเห็นแก่ตัว

มีเรื่องอาตมาถามไอ้คนที่มันรู้เรื่องดี  
มันเป็นนักบินชั้นสูง มันบอกว่ารายนั้น อย่าออกชื่อ  
มันไม่ควรออกชื่อ มันรายนั้น เครื่องบินตก  
นักบินมันขึ้นมาในลักษณะอากาศที่ไม่ควรขึ้น  
เพราะว่ามันจะรีบไปเล่นม้าให้ทันเวลา เครื่องบิน  
ตกตายทั้งลำ ความเห็นแก่ตัวของคนๆ เดียว  
เป็นเรื่องจริง แล้วก็มีอีกหลายๆ เรื่องที่เครื่อง  
บินตกเพราะความเห็นแก่ตัวของผู้ควบคุม  
นั่นเอง มันไม่ควรจะไปมันก็ไป นี่เรียกว่าอุบัติเหตุ

เมื่อมันเห็นแก่ตัวมันก็ทำลาย ทำลาย  
ทำลายธรรมชาติส่วนรวม ทำลายป่าไม้ ทำลาย

ทำลายธรรมชาติ แล้วมันก็ทำลายสิ่งที่เขาสร้าง  
ไว้ดีแล้ว สวยงามแล้วมันก็ยังทำลาย ยังขโมย  
ลักมาเป็นของตัวเสียทำลายสาธารณประโยชน์  
ถนนหนทาง ห้วยหนองคลองบึงบาง เขาทำไว้  
ดีแล้ว มันทำเสียหายหมด เพื่อประโยชน์ของ  
มันเอง นี่มันทำลายทั้งธรรมชาติ ทำลายทั้งสิ่ง  
ที่เขาสร้างไว้ดีแล้ว เห็นแก่ตัว เห็นแก่ตัว เข้มข้น  
เข้มข้น เข้มข้น มันก็ได้เป็นบ้าไปอยู่โรงพยาบาลบ้า  
ฆ่าลูก ฆ่าเมีย ฆ่าพ่อ ฆ่าแม่ ฆ่าตัวเองตายตาม  
ไปในที่สุด ไม่น่าเชื่อเห็นแก่ตัวกับฆ่าตัวเอง เพราะ  
ความเห็นแก่ตัวเป็นความมืดบอดโง่งเงาที่สุด  
ข้อนี้เพราะมันขาดธรรมะ ฟังให้ดี คำตอบมี  
คำเดียว ขาดธรรมะ ขาดธรรมะคำเดียว สิ่ง  
เลวร้ายเหล่านี้มันจึงได้เกิดขึ้น เปลี่ยนหมด  
เมื่อความเห็นแก่ตัวเกิดขึ้น มันก็เปลี่ยนหมด

อ้าว พอครูโรงเรียนเห็นแก่ตัว หมด

ความเป็นครู เป็นคนเลวร้ายที่สุด อย่างที่  
ปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์อยู่ทุกวัน พอหมอ  
เห็นแก่ตัว ก็หมดความเป็นหมอ เป็นพ่อค้า  
ชูดรีดสูบเลือด ตูลาการเห็นแก่ตัวก็หมดความ  
เป็นตุลาการ เป็นผู้สูบเลือดจำเลย พระเจ้าพระ  
สงฆ์เห็นแก่ตัวมันก็สูบเลือดทายก ทายิกา มันก็  
ไม่มีอะไรเหลือ นี่เพราะว่ามันมีสิ่งที่มีใช้ธรรมะ  
มันไม่มีธรรมะ มันมีที่มีใช้ธรรมะ ถ้าพูดอย่าง  
ละเอียดตามทางภาษา ก็มีธรรมะซึ่งมีใช้ธรรมะ  
ธรรมะ จึงเป็นอธรรม จะทำอะไรได้อย่างนี้  
ธรรมะสำคัญๆ อย่างนี้ ถ้ามีธรรมะคงเป็นธรรมะ  
ก็ไม่เกิดสิ่งเหล่านี้ พอไม่มีธรรมะก็เกิดสิ่งเหล่านี้  
แล้วก็ปัญหามันก็อยู่ที่ว่า เป็นความรู้สึกเห็น  
แก่ตัว เห็นแก่ตัว คืออัตตา อัตตา อัตตนิยาเป็น  
ตัวเป็นของตัวเอง เป็นอหังการ มมังการ เป็นตัวกู  
เป็นของกู กำลังทำให้เกิดความยุ่งยากลำบาก

ทนทุกข์ทรมาน ในครอบครัวก็เพราะเหตุนี้ ในบ้านเมืองก็เพราะเหตุนี้ ในประเทศก็เพราะเหตุนี้ ในโลกทั้งโลกก็เพราะเหตุนี้

เดี๋ยวนี้ประเทศชั้นมหาอำนาจยิ่งเห็นแก่ตัวใหญ่ที่สุด เอาเปรียบประเทศเล็กๆ มหาประเทศก็เห็นแก่ตัว ประเทศเล็กๆ มันก็เห็นแก่ตัวตอบโต้ นายทุนก็เห็นแก่ตัว กรรมกรชนกรรมาชีพก็เห็นแก่ตัว ลูกจ้างเห็นแก่ตัว นายจ้างเห็นแก่ตัว เศรษฐีเห็นแก่ตัว ขอทานก็เห็นแก่ตัว คนขายเห็นแก่ตัว คนซื้อก็เห็นแก่ตัว คนผลิตเห็นแก่ตัว คนมารับก็เห็นแก่ตัว มันมีแต่การต่อสู้กันระหว่างความเห็นแก่ตัวไปเสียทุกหนทุกแห่งทุกชนิดของการทำงาน โลกนี้มันไม่มีความสงบสุขเพราะเหตุไร เพราะคำตอบคำเดียว คำตอบคำเดียว มันไม่มีธรรมะ มันไม่มีธรรมะ ความเห็นแก่ตัวเข้ามาครองโลก เข้ามาครองโลก

ดูเอาเองอย่าต้องเชื่อคนอื่นพูด ว่าความเห็นแก่ตัวกำลังครองโลก ครองโลกมากขึ้น ยิ่งเจริญทางวัตถุ ลุ่มหลงทางวัตถุไม่มีที่สิ้นสุด ความเห็นแก่ตัวมันก็มากขึ้น ไอ้เรื่องทางวัตถุมันได้เปรียบเพราะมันมีเครื่องจักรมาผลิต มันก็ผลิตออกมามากมายมหาศาล ให้คนหลงไม่มีที่สิ้นสุด ผลิตของใหม่นำรึคนำใช้นำมีน่าอะไรกว่า มันก็ผลิตออกมา มันก็ต้องเปลี่ยนกันเรื่อยไป

เดี๋ยวนี้รถยนต์ราคาแสนใช้กันไม่ได้แล้ว ต้องใช้รถยนต์ราคาสี่ล้านห้าล้าน มันเขยิบไปอย่างนี้ก็เรียกว่าเพิ่มความเป็นปัญหาเดือดร้อนทุกข์ยากมากขึ้น คดีที่ต้องขึ้นโรงขึ้นศาลก็มากขึ้นเพราะความเห็นแก่ตัว คดีแพ่งก็ดี คดีอาญาก็ดี มาจากความเห็นแก่ตัว ถ้าสมมติว่าเป็นไปได้ มนุษย์หยุดเห็นแก่ตัว ไม่มีความเห็นแก่ตัว ไม่มีทั้งคดีแพ่ง คดีอาญา ศาลปิดหมด

กฎหมายเอาไปทิ้งทะเลไม่ต้องใช้ ถ้ามนุษย์ไม่เห็นแก่ตัว ศาสนาก็ไม่ต้องมี ถ้ามนุษย์ไม่เห็นแก่ตัวก็ไม่ต้องมีศาสนา ไม่มีศาสนาไปบังคับไปชำระความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ พุดแล้วก็คงจะไม่มีใครเชื่อ แต่ถ้าคิดดูก็พอจะมองเห็นว่าในโลกทั้งหมดไม่เห็นแก่ตัว เลิกกฎหมาย เลิกศาล เลิกตำรวจ เลิกคุก เลิกตาราง เลิกวัดวาอาราม เลิกศาสนา เพราะไม่มีความเห็นแก่ตัวแล้วมันไม่มีปัญหาอะไร นั่นแหละคือธรรมะ ธรรมะสูงสุดมหาศาลถึงขนาดนั้น ขอให้มึธรรมะ เห็นแก่ธรรมะ เห็นแก่ธรรมะก็ไม่เห็นแก่ตัว ก็เห็นแก่ความถูกต้อง เห็นแก่ธรรมะปัญหามันก็ไม่

นี่เราจะช่วยกันได้ไหม คิดดู คิดดูให้ดี อาตมานี้เอา คนอื่นไม่เอาตามใจ คนอื่นจะว่า บ้าตามใจ อาตมามุ่งหวังเด็ดขาดอย่างนี้ ที่ว่า



จะพยายามให้ธรรมะมันครองโลก ให้ธรรมะมี  
แล้วก็ถึงขนาดครองโลก ทำความเข้าใจระหว่าง  
ศาสนาทุกๆ ศาสนา สอนเรื่องไม่เห็นแก่ตัวทั้ง  
นั้นแหละ แต่แล้วมันไม่ใช้กัน มันไม่ปฏิบัติกัน  
ปรับความเข้าใจระหว่างศาสนาได้ มาร่วมมือ  
กันได้ ก็ไม่มีความเห็นแก่ตัว ในโลกหมดความ  
เห็นแก่ตัว มันก็หมดปัญหาอย่างที่ว่ามาแล้ว  
ไม่ต้องมีกฎหมาย ไม่ต้องมีศาสนา

แต่เดี๋ยวนี้มันยังไม่ได้ ความเห็นแก่ตัว  
มันยังมีและหนาขึ้นมากขึ้น เพราะมันเจริญไป  
ในทางวัตถุ ยิ่งเจริญทางวัตถุ มันก็ยิ่งเห็นแก่ตัว  
เพราะเขาใช้เครื่องจักรผลิตเหยื่อ ผลิตของยั่วยวน  
ใจที่ให้เห็นแก่ตัว ยิ่งเจริญทางอุตสาหกรรม มัน  
ก็ยิ่งเป็นอย่างนี้ คือมันกิน อุตสาหกรรมมัน  
ผลิตส่วนเกิน มันก็สร้างปัญหา ถ้ามันไม่ผลิต  
ส่วนเกินมันก็ดีสิ แต่ว่าเจ้าของเครื่องอุตสาหกรรม

กรรมเขาอยากได้เงินมาก กระทั่งใช้เครื่องจักร  
ผลิตออกมามาก แล้วก็ใช้ศิลปะโฆษณาขายมัน  
หมด ผลิตดีกว่านั้น แพงกว่านั้น ออกมาก็ขาย  
กันหมด ถ้ายังอยู่ภายใต้วัตถุนิยมอย่างนี้ มันไม่  
หยุด ไม่หยุดเห็นแก่ตัว ธรรมะเอาไม่อยู่

แต่ว่าขอให้พุทธบริษัทเราโดยเฉพาะ  
อย่ายอมแพ้ อย่ายอมแพ้ ช่วยกันสร้างธรรมะ  
พยายามยึดหลักธรรมะ ก่อสร้างความมั่นคงของ  
ธรรมะ ให้แก่ธรรมะ โดยอาศัยพระพุทธานุภาพ  
ที่แสนจะประเสริฐของเรา นี่อาตมาจึงได้คิดความ  
ตั้งใจเอาไว้เป็นปณิธาน ของเก่ามาแล้วอีกแล้ว

**ปณิธานสามประการของพุทธทาส**  
**ผู้ที่เป็นทาสของพระพุทธเจ้า มีปณิธานสาม**  
**ประการ**

**ข้อที่หนึ่ง** ให้ทุกคนเข้าถึงหัวใจศาสนา  
ของตน ของตน ของตน อย่าติดอยู่ที่เปลือก

อย่าติดอยู่ที่กระพี้ มันไม่จริง มันไม่ใช่ของจริง ให้เข้าถึงหัวใจศาสนาของตน อาตมาสำรวจดูดีแล้ว ทุกศาสนาสอนเรื่องไม่เห็นแก่ตัว ต้องการให้ศาสนิกทุกคนไม่เห็นแก่ตัว ศาสนายิว ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม ศาสนาฮินดู ศาสนาพุทธ เล่าจื้อ ขงจื้อ ทุกอันมันมุ่งหมายทำลายความเห็นแก่ตัว แต่ไม่มีโอกาสจะเป็นไปได้เพราะคนไม่ถือ คนไม่ปฏิบัติตาม มาทำความเข้าใจกันได้ก็ดี แต่เดี๋ยวนี้คนมันไม่เข้าถึงหัวใจของพระศาสนาของตนๆ มันติดอยู่แค่เปลือก แค่กระพี้ มันเข้ากับศาสนาอื่นไม่ได้ ถ้ามันเข้าถึงหัวใจศาสนาของตน มันก็จะพบข้อนี้คือไม่เห็นแก่ตน ไม่เห็นแก่ตน มันก็เลยเข้ากันได้ทุกศาสนา ช่วยกันทำมนุษยทั้งโลกให้ไม่เห็นแก่ตน ศาสนาก็มีสันติภาพ

ฉะนั้นจึงมีความจำเป็นข้อแรกที่ว่า ให้

ทุกคนถือศาสนาอะไรก็ตาม เข้าถึงหัวใจแห่ง  
ศาสนาของตนๆ กันเสียก่อน คือหัวใจแห่งความ  
ไม่เห็นแก่ตน บริสุทธิ์สะอาดไม่เห็นแก่ตน เห็น  
แก่ความถูกต้อง เห็นแก่ธรรมะ คราวนี้จะเปรียบ  
ก็เปรียบเหมือนกับน้ำ จะเป็นน้ำส้ม น้ำตาล  
น้ำอัดลม น้ำโคลน น้ำหนอง น้ำเลือด น้ำในส้วม  
น้ำอะไรก็ตามที ก็น้ำๆ ในแต่ละน้ำมีน้ำบริสุทธิ์  
อยู่ในนั้น เอาของสกปรกที่เพิ่งเข้ามาปนออกเสีย  
ให้หมด มันก็จะเหลือน้ำบริสุทธิ์ด้วยกันทั้งนั้นแหละ  
แม้แต่น้ำปัสสาวะ น้ำอุจจาระ น้ำส้ม น้ำตาล น้ำ  
อัดลม น้ำอะไรก็ตาม มีน้ำแท้ๆ อยู่ในศูนย์กลาง  
ของมัน ให้เข้าถึงน้ำมันก็จะได้ น้ำแท้ๆ ออกมา  
ด้วยกันทุกน้ำ มันผสมกันได้ดีน้ำแท้ๆ แต่ของ  
สกปรก กลิ่นต่างๆ สีต่างๆ ที่มันเป็นเปลือกข้าง  
นอกของใหม่เข้าไปนั้น อย่าเอามา อย่าเอามา  
มันปะทะกันก็เพราะเหตุนี้ ที่ว่าศาสนา แต่ละ

ศาสนายังกระทบกระทั่งกันเพราะมันเรื่อง  
เปลือกทั้งนั้นแหละ มันส่วนเปลือกทั้งนั้น ไป  
ยึดถือส่วนเปลือกมากเกินไป แล้วเห็นแก่ประโยชน์  
ตน อย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ ยึดมันถือมันเรื่อง  
เปลือก ก็จะรักษาประโยชน์ของตนไว้ มันก็พูด  
กันไม่รู้เรื่อง นี่ศาสนา มันจึงขัดกัน ในระหว่าง  
ศาสนา บางที่มันก็ศาสนาเดียวกัน มันแยกเป็น  
นิกาย มันก็ยังขัดกันระหว่างนิกาย เมื่อต้องการ  
ประโยชน์ขัดกัน บางทีในนิกายเดียว บุคคลมัน  
ก็ยังขัดกันขัดกัน เพราะประโยชน์มันขัดกัน ใน  
บ้านเรือนในครอบครัวเดียวมันก็ยังขัดกัน  
เพราะว่ามันมีประโยชน์ที่ขัดกัน มันไม่ได้เอา  
ความจริงความถูกต้อง หรือหัวใจของสิ่งที่ดีที่แท้  
เป็นหลัก มันเอาผิวนอกเอาเปลือกนอกเป็นหลัก  
มันก็ขัดกัน มีที่แท้เป็นหลัก มันเอาผิวนอก  
เปลือกนอกเป็นหลักขัดกัน นี่ข้อแรก ขอให้เข้า

ถึงหัวใจแห่งศาสนาของตนของตนด้วยกันทุกคน  
ก่อน

**ข้อที่สอง** ทำเข้าใจระหว่างศาสนา  
มันจะร่วมมือกันได้ จนคล้ายๆ กับว่าในโลกนี้มี  
เพียงศาสนาเดียว ที่นี้มันทำเช่นนั้นไม่ได้

**ข้อที่สาม** ต้องชำระคนแต่ละคน ให้  
ออกมาเสียจากอิทธิพลของวัตถุนิยม อย่าตกไป  
เป็นทาสของวัตถุนิยมเลย จะได้เป็นอิสระ เป็น  
อิสระที่จะถือศาสนาให้ถูกต้อง แล้วก็สามารถ  
ทำความเข้าใจระหว่างกันและกันได้

อาตมาเชื่อแน่ว่าปณิธานสามข้อนี้  
ช่วยสังคมหรือช่วยโลกให้มีสันติภาพ หรือสันติสุข  
อยู่ได้ เข้าใจให้ถึงหัวใจแห่งศาสนาของตน ของ  
ตน คือไม่เห็นแก่ตัว ทำความเข้าใจระหว่าง  
ศาสนา จนมาร่วมมือกันได้ ที่นี้ก็ข้าศึกศัตรูคือ  
ความไปหลงในวัตถุนิยม ออกไปเสียก่อน ให้

ยึดมั่นในธรรมะ ไม่ยึดมั่นในกิเลส มันก็ทำได้  
เดี๋ยวนี้แม้องค์การโลก องค์การสูงสุดของโลก  
มันก็ยังไม่ทำในข้อนี้ มันก็ทำเพื่อประโยชน์ของ  
ตนๆ พวกของตนมันก็เลยเป็นหมันหมด ศาสนา  
กำลังเป็นหมันเพราะไม่ได้ใช้หัวใจเนื้อแท้ของ  
ตนๆ ให้เป็นประโยชน์ โลกมันก็จะต้องมีปัญหา  
มากขึ้น คือจะรบราฆ่าฟันจะทำลายล้างกันมากขึ้น

เดี๋ยวนี้การศึกษาวิปริตหมดแล้ว  
ศึกษาให้ฉลาดเพื่อเอาเปรียบ เพื่อเห็นแก่ตัว  
ศึกษาให้ฉลาดเพื่อเห็นแก่ตัว ให้เก่ง ให้ชนะ  
แล้วก็ได้ประโยชน์ ก่อนนี้เขาศึกษาฉลาด เพื่อ  
จะทำลายกิเลส เพื่อลดความเห็นแก่ตัว เดี่ยวนี้  
ศึกษาให้ฉลาด เพื่อส่งเสริมความเห็นแก่ตัว  
การศึกษาทั้งโลกมันเพียงเพื่อให้ฉลาด ฉลาด แล้ว  
ก็ใช้เพื่อเห็นแก่ตัว สนับสนุนการเมือง สนับสนุน  
การเศรษฐกิจ สนับสนุนการทหารอะไรก็ตาม

ให้ได้เปรียบ เห็นแก่ตัว ไม่ได้สร้างเพื่อสันติภาพ  
ของโลก ก่อนนี้ก็ยิ่งชัดเจน ศาสนาแฝงอยู่กับ  
การศึกษา ไม่แยกจากกัน การศาสนาก็ควบคุม  
การศึกษาให้มันถูกต้อง ยิ่งฉลาด ยิ่งเห็นแก่  
ความสงบสุขสันติภาพ เป็นสุภาพบุรุษที่แท้จริง  
การศึกษาทำให้เกิดสุภาพบุรุษที่แท้จริง เดียวนี้  
การศึกษาทำให้เกิดสุภาพบุรุษผู้เห็นแก่  
ตัวอย่างลึกลับอย่างซ่อนเร้น แล้วจะเอาความ  
สงบสุขมาแต่ไหน

การกีฬาเหมือนกัน ก่อนนี้มันเพื่อ  
ทำลายความเห็นแก่ตัว เดียวนี้การกีฬานั้นแหละ  
ส่งเสริมความเห็นแก่ตัว เตรียมพร้อมที่จะไป  
แข่งขันที่เมืองจีน กูจะมีวิธีเอาเปรียบมึงอย่างไร  
ชักซ้อมกันไปแต่เนี่เลย เพื่อจะไปเอาเปรียบ แล้ว  
กองเชียร์นั่นแหละคือส่งเสริมความเห็นแก่ตัว  
หมดทั้งกองเลย การกีฬากลายเป็นส่งเสริมความ



เห็นแก่ตัว ฟังไม่ได้ ก่อนนี้การกีฬาเรายังหวัง ฟังว่าจะลดความเห็นแก่ตัว แก้กองกิเลส ทำ คนให้เป็นคน เดียวนี้ว่าแต่ปาก เตรียมพร้อม ที่จะคดโกง แล้วไปเล่นกีฬา แล้วโกงมา มากที่สุดที่จะมากได้ ถูกไล่ออกไม่เป็นไรไม่ละอาย การกีฬาสมัยนี้ มันไม่ใช่การกีฬา มันวิถีโกง วิธี เอาเปรียบ วิถีหาประโยชน์ใส่ตน เอาเรื่องกีฬา บังหน้า

การศึกษาก็ฟังไม่ได้ การกีฬาก็ฟังไม่ ได้ ในการที่จะทำลายล้างความเห็นแก่ตัวแล้ว โลกนี้จะเป็นอย่างไร ประเทศชาติจะเป็นอย่างไร ก็ดูเอาเอง ยิ่งฉลาดยิ่งเห็นแก่ตัวลึก ยิ่งโกงลึก เห็นแก่ตัวลึก การศึกษามันมีแต่เพียงทำให้ฉลาด แล้วควบคุมความฉลาดไม่ได้ เพราะอะไร ก็ เพราะไม่มีสิ่งเดียวที่ว่า คือไม่มีธรรมะ ถ้ามีธรรมะ ก็ควบคุมความฉลาดของการศึกษาไว้ได้ ก็เลย

ใช้ความฉลาดในการสร้างสันติภาพ เดียวนี้ฉลาดฉลาดเพื่อเอาเปรียบ เพื่อส่งเสริมเครื่องมือเอาเปรียบการเมือง การเศรษฐกิจ การทหารเหล่านี้ เป็นเครื่องมือเอาเปรียบ แล้วศึกษาให้ฉลาดสำหรับที่จะส่งเสริมสิ่งเหล่านี้มันก็พอแล้ว ทั้งโลกมันเป็นอย่างนี้

จึงขอสรุปความเสียที่ว่า ขาดธรรมะ ขาดธรรมะเพียงคำเดียว เตรียมตัวมีธรรมะชดใช้ความผิดพลาดของมนุษย์ มนุษย์พวกเราเดี๋ยวนี้เตรียมตัวชดใช้ ความผิดพลาดที่มีมาแล้วแต่หนหลังเป็นมนุษย์ที่ถูกต้อง กตัญญูต่อโลก เตรียมตัวเป็นสัตว์บุรุษ เป็นสุภาพบุรุษ ให้ลูกให้หลานที่จะมาในอนาคตได้รับประโยชน์ ทำตัวเป็นบุพการีให้แก่ลูกหลานที่จะมาในอนาคต ใช้บาปใช้กรรมของคนที่ทำไปแล้ว แล้วเราก็จะไม่ทำนี่ก็ได้มีธรรมะ มีธรรมะ มีความสงบเย็นเป็น

ประโยชน์ จะได้นอนตาหลับ ตายหลับตาโดย  
ไม่ต้องมีใครมาช่วยปิดตา เพราะมันมีความถูกต้อง  
ต้อง มันมีความสงบเยือกเย็น

นี่ถ้าจะร่วมมือกัน ก็ช่วยกันรักษา ส่ง  
เสริมปณิธานของพุทธทาส ๓ ประการ ช่วยกัน  
พิทักษ์พุทธทาสปณิธาน พุทธทาสปณิธาน ๓  
ประการอย่างที่ว่ามาแล้ว ช่วยกันพิทักษ์รักษา  
ปณิธานนี้ให้มันมีขึ้นมา ให้มันมีอยู่ต่อไป นี่เรียก  
ว่าช่วยกันสร้างสันติภาพขึ้นในโลก เอาบุญเอา  
กุศลก็ได้ เอาความสันติภาพ ความสงบสุข เป็น  
เนื้อเป็นตัวก็ได้ ช่วยกันส่งเสริมปณิธานของผู้  
เป็นทาสของพระพุทธเจ้า

พยายามแก้ไขปรับปรุงความผิดพลาด  
ความมีดমন ความอ่อนแอ ความเหลวแหลกให้  
ฟื้นกลับมาสู่ความถูกต้อง มีพระศาสนาขึ้นเนื้อ  
แท้ ไม่ใช่ชั้นเปลือกเป็นหลักยึด แล้วธรรมะก็

จะกลับมา รู้จักธรรมะก็คือรู้จักสิ่งที่จะช่วยให้  
รอด ธรรมะ ธรรมะนี่คือการประพฤติปฏิบัติที่  
ถูกต้องๆ ถูกต้องแก้ความรอดๆๆ ความรอด  
ทั้งทางกายทั้งทางจิต ทั้งทางกาย ทั้งทางจิต  
แล้วก็ทุกขั้นตอนแห่งชีวิต ทุกขั้นตอนแห่งชีวิต  
แล้วก็ทั้งเพื่อของเราและผู้อื่น ทั้งเพื่อตัวเอง  
และผู้อื่น มันรอดคนเดียวไม่ได้ อยู่ในโลกคน  
เดียวก็ตาย

ธรรมะคือระเบียบปฏิบัติ ระเบียบปฏิบัติ  
คือต้องทำอะไรๆ อย่าง ระเบียบปฏิบัติและ  
ถูกต้อง ถูกต้อง ถูกต้องแก้ความรอด รอดทั้ง  
ทางกายและทางจิต รอดหมดทุกขั้นตอนแห่ง  
ชีวิต และก็ทั้งเพื่อเราเองและเพื่อผู้อื่น สิ่งนี้  
คือธรรมะ

ถ้าถามกันว่าธรรมะคืออะไร ในเรื่อง  
เกี่ยวกับการสันติสุข สันติภาพของโลก ก็ตอบ

อย่างนี้ อย่าตอบเหมือนกับครูสอนลูกเด็กๆ ในโรงเรียน ธรรมะคือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้านั่นมันหลับตาตอบ มันตอบโง่ ตอบผิด มันไม่รู้จักความจริง อาตมาสอบถามดู ครูในโรงเรียนยังสอนลูกเด็กๆ ทั้งนั้น สมัยอาตมาครูก็สอนลูกเด็กๆ อย่างนั้น ว่า ธรรมะคือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า นี่มันไม่มีความจริง ในอินเดียคำสั่งสอนของศาสนาไหนเรียกว่าธรรมะทั้งนั้นแหละ ไม่ว่าศาสดาองค์ไหน ศาสดาสอนก็เรียกว่าธรรมะ ธรรมะ จนต้องระบุให้ชัดว่า ธรรมะของใคร ธรรมะของพระสมณโคตม หรือธรรมะของนิกัณฐนาฏบุตร ธรรมะของสังยุชย อชิตเกส-กัมพลี มันมีตั้งหลายๆ ศาสดา คำสอนเขาเรียกว่าธรรมะ ธรรมะตามชื่อที่นั้น ประชาชนก็เลือกเอาเองว่าชอบใจธรรมะของใคร ก็หมายความว่า เขาถือศาสนานั้นๆ

แต่อย่างไรก็ดี ธรรมะ ธรรมะคำสอน  
นั้นไม่ใช่ตัวคำสอน ธรรมะไม่ใช่ตัวคำสอน ธรรมะ  
คือตัวหน้าที่ เขาสอนเรื่องหน้าที่ว่าทำอย่างนั้น  
อย่างนั้น มันทำอย่างนั้น แล้วจะดับทุกข์ มัน  
สอนต่างๆ กันเพราะมันรู้ต่างๆ กัน แต่แล้วก็  
เรียกว่าธรรมะเหมือนกัน ธรรมะผิด ธรรมะถูก  
ก็ไม่รู้ แต่**ธรรมะแท้จริงมันต้องแก้ปัญหาได้**  
**ต้องดับทุกข์ได้** ไม่ต้องเชื่อใคร ที่ว่าธรรมะหรือ  
ไม่ธรรมะ มันดูที่ว่าดับทุกข์ได้หรือว่าดับทุกข์  
ไม่ได้ ธรรมะคำสอนของสำนักไหน ของอาจารย์  
ไหน ของคณะไหน ถูกหรือผิด ตัดสินกันได้ตรง  
ที่ว่ามันดับทุกข์ได้หรือไม่ได้ ก็ดูที่ว่ามันดับทุกข์  
ได้หรือไม่ได้ ถ้ามันดับทุกข์ได้ก็ใช้ได้ นี่คือ  
ธรรมะต้องดับทุกข์ได้ คือแก้ความเห็นแก่ตัวได้  
เลิกความเห็นแก่ตัวได้ เห็นแก่ธรรมะ เลิกความ  
เห็นแก่ตัว มันก็เห็นแก่ธรรมะโดยอัตโนมัติ เห็นแก่

ธรรมะแล้ว มันก็เกิดความถูกต้อง ถูกต้อง ถูก  
ต้อง มันก็เกิดสันติภาพ สันติภาพ

นี่คือธรรมะ ธรรมะที่มาพูดกันเดี๋ยวนี้  
พูดกันในเรื่องสำหรับโลก พูดกันบนภูเขาเมื่อตอน  
เย็นนั้นมันพูดเรื่องของฝ่ายธรรมะ ของโลกุตตระ  
ไปนั่น แต่เดี๋ยวก็จะพูดเรื่องโลก เป็นเรื่องของ  
โลกๆ ธรรมะเป็นสิ่งที่จะช่วยโลก เราจงทำ  
โลกให้มีธรรมะ เดี่ยวนี้ความเห็นแก่ตัวมันครองโลก  
เอาไว้ ช่วยกันทำลายความเห็นแก่ตัว แล้วเอา  
ธรรมะมาครองโลก แล้วโลกก็就会有ความสงบสุข  
เป็นสันติภาพ

ขอให้ท่านทั้งหลายรู้จักธรรมะให้ถูก  
ตัวธรรมะ ถูกตัวธรรมะ แล้วมันจะแก้ปัญหาก็ได้  
ถ้าไม่ใช่ธรรมะ เป็นธรรมะปลอม ธรรมะผิด  
มันก็แก้อะไรไม่ได้ มันก็ไม่ช่วยอะไรได้ ให้  
ธรรมะเป็นธรรมะ ธรรมะถูกต้อง มันก็กำจัดสิ่ง

ที่เป็นข้าศึกแก่ธรรมะ คือกิเลสหรือความทุกข์  
ไม่มีกิเลสไม่มีความทุกข์ ควรจะพอใจ อย่า  
ต้องการอะไรมากไปกว่านั้น

ขอให้เคลื่อนไหวทุกสิ่งทุกอย่างเป็น  
ไปเพื่อกำจัดความเห็นแก่ตัว อย่าเคลื่อนไหวไป  
ในทางส่งเสริมความเห็นแก่ตัว แม้จะทำบุญให้  
ทานนี้ก็ให้เป็นการทำลายความเห็นแก่ตัว อย่า  
ให้เพิ่มความเห็นแก่ตัว ทำบุญเอาหน้า ทำบุญ  
แลกเอาสวรรค์ ทำบุญเอาอำนาจวาสนา ช่มๆ  
คนนี้มันทำบุญอย่างนี้มันเพิ่มความเห็นแก่ตัว  
มันแก้ปัญหาไม่ได้ ต้องทำบุญเพื่อลดความเห็น  
แก่ตัว ทำบุญบาทหนึ่งเพื่อลดความเห็นแก่ตัว  
บาทหนึ่ง อย่าเอาเพื่อจะเอาสิบบาท ร้อยบาท  
พันบาท หรือเอาวิมานทั้งหลายเลย ทำบุญเท่าไร  
ให้มันลดความเห็นแก่ตัวเท่านั้น อย่าเอากำไร  
เกินควรกลับมา นี่คือธรรมะ ธรรมะ ซึ่งอาตมา



ก็รู้สึกว่าได้อธิบายแก่ท่านทั้งหลายจนพอที่จะ  
รู้จักธรรมะได้ในระดับหนึ่งแล้ว

ในตอนนี่ ก็เป็นเวลาเกือบจะสองชั่วโมง  
ก็สรุปกันเสียที่ว่า วันนี้เป็นวันพระธรรม แล้วก็  
แยกเอาพระธรรมมาส่วนหนึ่ง สำหรับจะช่วย  
โลก เพื่อสันติภาพของโลกเอามาปราบความ  
เห็นแก่ตัว กำจัดความเห็นแก่ตัว ทุกคนช่วยกัน  
กำจัดความเห็นแก่ตัว เข้าใจถึงหัวใจของพระ  
ศาสนาของตัว ร่วมมือกับพระศาสนาอื่น ซึ่ง  
เข้าถึงหัวใจของศาสนาของตัวแล้วเหมือนกัน  
ช่วยกันเลิกเป็นทาสของวัตถุนิยม อย่าบูชา  
วัตถุนิยม อย่ากินเกิน อย่าแต่งเนื้อแต่งตัวเกิน  
อย่าใช้เกิน อยู่เกิน เล่นหัวเกินอะไรเกินๆๆ  
มันเป็นวัตถุนิยม อย่าไปเอากับเขาเลย เขาจะ  
เอาตามใจเขา เราจะไม่เอาในส่วนเรื่องเกิน เป็น  
ทางสายกลางพอดี กินอยู่พอดี แต่งเนื้อแต่งตัว

พอดี เครื่องใช้ไม้สอยพอดี บ้านเรือนพอดี ยานพาหนะพอดี อะไรๆ พอดีๆ เรียกว่า สัมมาสัมมา ถูกต้อง ถูกต้อง มัชฌิมา มัชฌิมา เป็นกลาง เป็นกลาง พอดี พอดี ก็จะตรงตามความหมายของคำว่าพระธรรม พระธรรม

วันนี้เป็นวันพระธรรม วันแสดงธัมมจักกัปปวัตตนสูตร แสดงความเป็นสายกลางถูกต้อง พอดี เลื่อนขั้นขึ้นไปตามลำดับจนถึงพระนิพพาน หมดความทุกข์ หมดปัญหา เราจะได้ชีวิตใหม่ ชีวิตที่สะอาด สว่าง สงบเย็น เป็นชีวิตที่ไม่กัดเจ้าของ ชีวิตที่เราควรอยู่ด้วย ความเห็นแก่ตัวหรือกิเลสที่มันกัดเจ้าของ เห็นแก่ตัวในสิ่งใดยึดมันถือมันในสิ่งใด สิ่งนั้นแหละมันกัดแม้บุญกุศลไปยึดมันถือมันแล้วมันกัดนะ มันหมดความเป็นบุญเป็นกุศล เป็นสัตว์ร้ายกัด ถ้าไปยึดมันถือมัน ฉะนั้นอย่าไปยึดมันถือมันสิ่งใดๆ

โดยความเป็นตัวกูเป็นของกู เมื่อตัวตนอย่างนี้  
ออกไปแล้วธรรมะก็เข้ามา ไม่เห็นแก่กิเลส  
ตัณหา แต่เห็นแก่ธรรมะ เรื่องจบ

การบรรยายนี้ก็สมควรแก่เวลาแล้ว  
เข้าใจว่าท่านทั้งหลายคงจะเข้าใจรู้จักสิ่งที่เรียก  
ว่า ธรรมะเพิ่มขึ้นๆ มาอีกส่วนหนึ่ง ต่อจากที่ได้  
บรรยายกันแล้วในตอนเย็นบนภูเขา นี่ก็แยก  
ออกมาธรรมะชี้ให้เห็นเป็นพิเศษ เรื่องสำหรับ  
จะสร้างโลกให้มีสันติภาพ ให้ทุกคนมีธรรมะ มี  
ความไม่เห็นแก่ตัว ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน  
กำจัดความเห็นแก่ตัวให้หมดไปจากบ้านจาก  
เมือง แล้วจะมีความถูกต้อง มิฉะนั้นมันก็ขอร้อง  
กันแต่ปากไม่ได้ผลอะไร ขอร้องอย่างนั้น ขอร้อง  
อย่างนี้ คนเห็นแก่ตัวมันทำไม่ได้หรอก ถ้า  
กำจัดความเห็นแก่ตัวเสียได้ มันก็ทำได้หมดไม่ว่า  
จะขอร้อง ให้เลิกซึ่งขนาดไหนมันก็ทำได้

เอาละ เป็นอันว่าเตรียมตัวสำหรับจะ  
สร้างสันติภาพ ให้แก่บ้านเมือง ให้แก่ประเทศ  
ชาติ ให้แก่โลก ไม่เสียที่ที่ว่าเราก็เป็นคนในโลก  
เป็นสมาชิกในโลก ช่วยกันสร้างโลกให้สงบเย็น  
และเป็นประโยชน์ สงบเย็นและเป็นประโยชน์  
ขอยุติการบรรยาย ด้วยความสมควรแก่เวลา  
และด้วยความหวังว่าท่านทั้งหลายเข้าใจ  
ธรรมะกันมากขึ้นเท่าไร ก็จะได้ปฏิบัติตนให้มี  
ความเจริญอกงามไปตามทางของพระธรรม  
ของธรรมะ จนกว่าจะได้รับสิ่งที่ดีที่สุด ที่ดีที่สุด  
ที่มนุษย์ควรจะได้รับด้วยความตั้งใจจริง อย่า  
ทำเล่นๆ อย่าทำหวัดๆ อย่าทำแต่ปาก ทำอย่าง  
ไม่รับผิดชอบ ทำเล่นๆ นี้อยู่โดยมาก ไม่ได้รับ  
ผลอะไร เสียเวลาเสียเงิน เสียอะไรเปล่าๆ

ขอยุติการบรรยาย.

ธรรมะแท้จริง  
มันต้องแก้ปัญหาได้  
ต้องดับทุกข์ได้



สมทบพิมพ์ ๘ บาท

